

RESSENYES

Antoni Téllez i Solà, historiador de la lluita armada llibertària antifranquista

Fèlix Villagrasa i Hernández

HISTORIADOR

L'historiador, pensador i militant llibertari Antoni Téllez i Solà va néixer a Tarragona el 18 de gener de 1921, els seus estudis acadèmics finalitzaren al primer de batxillerat. El gener de 1936 treballava com a aprenent en una fusteria i inicià la seva militància a la Federació Ibèrica de Joventuts Llibertàries (FIJL). Provà d'incorporar-se a la lluita iniciada per la part rebel de l'exèrcit republicà en la columna Los Aguiluchos, però no fou acceptat a causa de la seva poca edat. Comptava aleshores 16 anys d'edat. Durant el 1939 fou considerat madur per incorporar-se a una de les darreres lleves de l'exèrcit republicà, en franca retirada un cop perduda la Batalla de l'Ebre (1938). La seva marxa marcial, a recules, el dugué a travessar la frontera francesa el 10 de febrer de 1939, juntament amb el gruix de l'exèrcit derrotat i de molts milers de civils que van ser rebuts com a enemics pel govern socialdemòcrata francès. Téllez fou internat en el camp de concentració de Prats de Molló fins que fou transferit a Sepfonds.

El 13 de febrer de 1940 aconseguí la llibertat a través d'un contracte de treball que va aconseguir com a obrer per a la fabricació de pólvora (bona experiència per a la futura lluita armada clandestina) a Lannamesan, prop de l'Arieja, que aleshores es trobava en plena producció per furnir un exèrcit francès que al cap de poc temps signà l'acord de col·laboració amb

l'expansiva Alemanya de Hitler, que dividí en dues zones la França continental: la d'administració directa pels alemanys i l'autònoma sotmesa igualment pels invasors.

Després de la derrota francesa Téllez va ser novament detingut pels agents del govern de Vichy i reingressat en un camp de concentració, d'on s'escapà als dos mesos. Vivint clandestinament es guanyà la vida com a jornalero en una granja. El 9 d'octubre de 1940 els gendarmes el tornen a agafar i és enviat al malaurat camp d'Argelès-sur-Mer.

Malgrat la seva negativa inicial, no exempta d'estratègies com la d'amagar-se en la zona de la infermeria dedicada als malalts de tuberculosi i sarna, l'1 de març de 1941 es veié forçat a apuntar-se a una de les Companyies de Treballadors amb què el govern titella francès contribuïa a l'esforç bèl·lic alemany. En el seu cas es tractà de condicionar, per a l'exèrcit, la caserna de Mende, capital del departament de Losera. El salari consistia en cinquanta cèntims d'un franc molt devaluat i quatre paquets de tabac, cosa que provocà una protesta. Com a resposta els funcionaris van facilitar als obrers un formulari per tal que expressessin el seu malestar directament al Ministeri de l'Interior. La mesura dissuasiva va funcionar amb tots llevat de Téllez, que fou enviat, per esperonar els companys, a la dura mina d'antimoni de Le Collet de Dèze (Losera) el febrer de 1943.

En el seu nou destí Téllez, fidel als seus principis socials i polítics, que li impedien acceptar l'autoritat totalitària, es va prendre un dia de permís sense consultar ningú. Castigat sense tres dies de jornal, protestà iradament als encarregats de l'obra i fou denunciat als alemanys per l'enginyer responsable. Per a sorpresa tant de l'acusat com del delator, els oficials alemanys d'aquell destacament havien lluitat en la guerra d'Espanya i admiraven el temperament vehement de la seva gent, així que van donar suport a les seves reivindicacions perquè la direcció de la mina atengués les reivindicacions dels semiesclaus que utilitzava com a mà d'obra baratíssima.

Téllez, a més, treballà a les fortificacions del port de Seta, a Agde, i en un hospital de guerra a Avairon fins al març de 1944, quan va rebre una ordre de presentar-se a Rodès, equipat d'una flassada i una escudella per tal de ser integrat en el Servei de Treball Obligatori. En comptes d'aprofitar l'ocasió de visitar Alemanya de franc, es féu fonedís a les autoritats i es dedicà a col·laborar en el maquis, en un centre de transmissions i d'evasió

de presoners de guerra russos. Durant aquell any s'incorporà a grups d'acció armada, i va formar part dels escamots que atacaren Pont de Salar (Avairon) i desnazificaren, entre altres ciutats i pobles, Rodès (10 de setembre). En aquestes accions comptà amb el seu company Junale. En altres de posteriors, amb Cipriano Mera.

Amb mitja Europa ocupada per les forces «democràtiques i parlamentàries», tot feia pensar que havia arribat el torn de desfeixititzar Espanya. El Partit Comunista d'Espanya, animat per l'ofensiva soviètica en el front oriental, preparà una operació militar que li donés prestigi i una bona posició en el futur govern espanyol quan les forces nord-americanes forcessin la dimissió del Caudillo. Així, la Unión Nacional Española, dominada pel PCE, va organitzar una incursió en el territori d'Andorra, en la qual participaren no pocs militants llibertaris, companys en el maquis de militants d'altres tendències. Téllez va rebre el grau oficiós de tinent, i amb els seus vuit homes van arribar fins a Salardú, on van mantenir vuit hores de tiroteig amb les forces atrinxerades de la Guàrdia Civil sense poder progressar. A les envistes dels camions de soldats que enviava el general Moscardó, cap de les operacions de contraatac, Téllez i la resta de guerrillers van haver d'afanyar-se per guanyar la frontera francesa fins a arribar a un refugi de Saint Giron (l'Arieja).

Mal planificada, pèssimament equipada, l'operació de la Vall d'Aran va significar el final de la col·laboració entre anarquistes i comunistes, abans agermanats en el maquis francès. Téllez i els seus 37 companys van deixar l'UNE, l'Estat Major de la qual els formà un ridícul consell de guerra, on, en canvi, no es tenia en compte la incompetència irresponsable del comandament estalinista en la desastrosa operació. Téllez intentà d'enllaçar amb el maquis d'Astúries i de Santander, sense èxit per la falta de mitjans amb què passar a l'ofensiva.

Membre de la FIJL des de 1936, formà part del seu Consell Nacional de novembre de 1945 juntament amb Benito Milla, Raúl Carballeira, Joan Alcácer i Llibert Sarrau, que durà uns mesos fins al Congrés de la Borsa de Treball a Tolosa de Llenguadoc.

Amic íntim de Josep Lluís i Facerias, guerriller urbà, a la seva mort (1957) fundà la revista *Atalaya*, òrgan de la FIJL, des de 1944 participava en *Ruta*, de la mateixa organització, i en *Solidaridad Obrera*, de la CNT.

Més recentment escrivia a *Historia Libertaria* des d'on aportà testimonis valuosos de primera mà per poder reconstruir els fets i les tensions de l'important sector llibertari ibèric que, primer el franquisme i després la partitocràcia postfranquista, han maldat per desarrelar i anorrear de la història del país. Téllez compaginava la tasca revolucionària amb la feina de periodista a France Press. Quan es produí la caiguda d'un altre amic seu, Francesc Sabaté i Llompart (gener de 1960), un dels darrers mites de l'activisme armat llibertari (l'últim, Ramon Vila, morí cosit a bales el 1963), Téllez, que portava des de 1954 prenent notes, decidí abandonar la militància orgànica i dedicar-se a escriure la història dels grups d'acció anarquista que li havien estat afins a través de la biografia de lluita dels seus personatges més propers i populars, però sense descuidar-se de donar el relleu adient a cada persona indicada, sempre que això no significués comprometre els implicats davant de la policia feixista d'Espanya. Cal tenir present que aquests grups i altres de posteriors sorgits des de la FIJL van ser, com a poc, boicotejats pel sector més burocràtic de la CNT i de la FAI.

L'obra d'aquest historiador no acadèmic es barrejava sempre amb la militància llibertària. L'any 1974, després del segrest del director del Banc de Bilbao a París —acció realitzada per anarquistes per evitar que fossin condemnats a mort i executats dos companys de Puig Antich— Téllez fou convocat diverses vegades per la policia francesa per interrogar-lo, un cop el grup fou detingut, perquè tenia íntima amistat amb alguns dels membres que cometeren l'acció.

Amb insistència, com altres historiadors llibertaris —Octavi Alberola, Pons Prades, etc.— Antoni Téllez es va dedicar a la recuperació de la memòria. Va escampar articles de recerca i de memòria pròpia en publicacions periòdiques llibertàries ja citades, però a més es dedicà a aplegar biografia militant de Josep Lluís i Facerias: *Guerrilla urbana I. Facerias* (Ruedo Ibérico, 1974 i Virus, 2004), nomenclatura en el títol que presagiava tota una col·lecció sobre els principals organitzadors d'accions armades antifranquistes gràcies a l'amistat de Téllez amb el responsable de les edicions José Martínez, antic simpatitzant de les Joventuts Llibertàries. *La Guerrilla urbana en España: Sabaté* aparegué editada per Belibastre el 1972, per Plaza & Janés el 1978 i en diferents reedicions de Virus (la darrera, el 2001). La *Historia de un atentado aéreo contra el general*

Franco aparegué l'any 1993 editada pel col·lectiu Virus; l'any següent, el mateix grup publicava *El MIL y Puig Antich*. Vist l'èxit que tenien els escrits de Téllez entre les noves generacions i entre les anteriors — ignorants del que fou la lluita més compromesa contra la dictadura— Virus tragué *La red de evasión del Grupo Ponzán* (1996), basat en un mecanoscrit de l'any 1984 titulat *Francisco Ponzán en la guerra secreta (1936-1944)*, on es referia a l'organització d'un grup de guerrillers anarquistes dedicats a amagar i conduir lluitadors antinazis en zones fora de perill o a facilitar contactes entre les diferents zones ocupades. Una obra no gaire extensa, però d'un gran valor testimonial sobre la lluita antifranquista. Lluita armada, això sí, que solament les víctimes del terror d'Estat i els calculadors (hereus del franquisme) podien refusar en un context sense llibertat (i sense ni tan sols legitimitat política). Conscients d'això, franquistes i transicionistes han fet mans i mànigues per minimitzar el coneixement de la història dels lluitadors llibertaris a qui el tarragoní Antoni Téllez dedicà bona part de la seva vida. Un altre treball de Téllez, poc conegut, són els *Apuntes sobre Antonio García Lamolla y otros andares con un recuerdo del mismo por José Peitats*, que edità el 1992 a Vitòria l'Asociación Isaac Puente.

L'any 2003 aquest autor va aportar el seu testimoni al documental *La casita blanca*, de Carles Balagué, on s'explicava l'acció que portà a terme el grup de Facerías per obtenir fons: allà, un important industrial barceloní fou assaltat mentre jeia amb la seva neboda.

Antoni Téllez i Solà va morir el 26 de març de 2005 a la capital del Rosselló, Perpinyà, on acabà instal·lant-se durant l'exili. Ha esdevingut un dels historiadors llibertaris de referència per a tothom que vulgui estudiar o simplement entendre la part més dura del moviment llibertari espanyol, mentre es consolidava la dictadura pseudofeixista implantada a Espanya arran de la derrota republicana de 1939.